

<https://helda.helsinki.fi>

Merisymboliikka kuninkaan vallan oikeuttajana Vanhan testamentin maailmassa

Töyräänvuori, Joanna Sara

2017

Töyräänvuori , J S 2017 , ' Merisymboliikka kuninkaan vallan oikeuttajana Vanhan testamentin maailmassa ' , Teologinen Aikakauskirja , Vuosikerta. 122 , Nro 3 , Sivut 241-249 .

<http://hdl.handle.net/10138/235541>

unspecified
draft

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Merisymboliikka kuninkaan vallan oikeuttajana Vanhan testamentin maailmassa

Meri ja kuningas esiintyvät rinnakkain useissa muinaisen Lähi-idän teksteissä. Ensimmäiset viitteet merisymboliikasta ovat muinaisbabylonialaisen kauden Marissa, joka oli kuningaskunta Eufrat-joen varrella. Kuningas ja meri yhdistetään myös muinaisen Assyrian ja Babylonian kuningaspiirtokirjoituksissa, joissa meren valloittaminen esitetään kuninkaiden urotekona urukilaisesta Lugal-Zagesista ja akkadilaisesta Sargonista lähtien.¹ Mesopotamiaisten piirtokirjoitusten lisäksi meri ja kuningas esiintyvät tiiviissä yhteydessä pronssikautisen Ugaritin kaupungista löydettyissä teksteissä. Viitteitä samasta kirjallisesta aiheesta on myös mahdollisesti persialaisajalle ajoitetuissa Vanhan testamentin runollisissa teksteissä, joille muinaisen Ugaritin nuolenpääaakkosilla kirjoitetut tekstit tarjoavat läheisen vertailumateriaalin. Meri oli ymmärrettävän tärkeä elementti itäisen Välimeren alueella, jossa muinainen Ugarit sijaitsi. Meren symbolinen merkitys syvällä sisämaassa sijainneiden Jamhadin (nyk. Aleppo), Marin ja Assyrian valtakuntien myyteissä ja kuninkaallisissa piirtokirjoituksissa on kuitenkin vaikeammin selitettävissä.

Mikä selittäisi meren symbolisen merkityksellisyyden eri tekstityypeissä niin laajalla alueella ja pitkällä aikavälillä? Tässä kirjoituksessa käsitelen

muinaisittomaisen jumalallisen taistelun myyttiä (niin kutsuttu Chaoskampf-myytti) kuningaskunnan oikeuttajana niissä muinaisissa kuningaskunnissa, jotka perustivat kuningasideologiansa akkadilaisen Sargon Suuren perinnölle. Sargonin sotaretket itäisen Välimeren alueelle mytologisoituivat ajan kuluessa ja sekoittuivat Aleppon säänjumalaan liitettyyn myyttiin jumalan ja henkilöityneen meren välisestä kamppailusta.

1 Malamat 1965, 365. Sargonin vanhempi aikainen Lugal-Zagesi, joka yhdisti Sumerin yhdeksi suurvaltakunnaksi, toteaa valloittaneensa maat ylemmältä mereltä alemmalle merelle. Lugal-Zagesin vaasiopiirtokirjoituksessa (RIME 1.14.20.01:I 36–II 9) sanotaan: ”Kun Enlil, maailman kuningas, oli antanut Lugal-Zagesille maan kuninkuuden ja oli antanut maailman silmien kääntäyä häntä kohti ja oli asettanut kaikki vieraat maat hänen jalkojensa juureen ja oli tehnyt niistä hänen alaisiaan aina auringon noususta auringon laskuun asti, Tigris- ja Eufrat-jokien alemmalla mereltä aina ylemmälle merelle – –.” Lugal-Zagesin mukaan myrskynjumala Enlil oli antanut hänelle vallan ylemmältä mereltä alemmalle. Vaikka Lugal-Zagesin valtakunta ei historian valossa yltänytkaan Välimereltä Persianlahden rannikolle kuten hänen seuraajansa Sargonin, Sargon käytti Lugal-Zagesin piirtokirjoituksen kielikuvia omissa piirtokirjoituksissaan. ”Isätön” Sargon oli vallananastaja, joten on mahdollista, että Sargon käytti olemassa ollutta kielikuvastoa hyväkseen oman valtansa vakiinnuttamiseksi.

MYYTITI SÄÄNJUMALAN TAISTELUSTA

Säänjumalan ja meren välisestä kamppailusta ker-
tovan myytin varhaisin tunnettu versio on peräisin
muinaisbabylonialaiselta kaudelta (2. vuosituhannella eaa.), mutta erityyppisiä taistelumyyttejä tunnetaan myös varhaisemmilta ajanjaksoilta. Eräs selkeimmistä varhaisista myyttitraditioista on aleppolaisen profeetan kirjeessä Marin kuninkaalle Zimri-Limille. Siinä profeetta välittää kuninkaalle viestin säänjumala Hadadilta, joka oli kirjoituksen mukaan lahjoittanut kuninkaalle aseet päihittämään vihollisensa meren.²

Herralleni sano: ”Näin sanoo Nur-Sin, palvelijasi: ‘Addun, Alep[on] herran profeetta Abija tuli luokseni ja sanoi: ‘Näin Adad: ”Maan kokonaisuudessaan olen antanut Jahdun-Limille eikä hänellä aseideni kanssa ole vertaista. (Mutta) hänen hylättyä minut, annoin hänelle antamani maan Šamši-Adadille. – – Šamši-Adad [lacuna] anna minun palauttaa sinut (valtaan)! [Isäsi talon valtaistui]melle olen sinut palauttanut, ase[et], joiden avulla päihitin meren olen antanut sinulle – –”³

Tämä lyhyehkö maininta myrskynjumalan aseista on liitetty amorilaiskuningas Zimri-Limin edeltäjän Jahdun-Limin Välimeren rannikolle tekemään sotaretkeen. Jahdun-Limin piirtokirjoituksessa, joka on kirjoitettu auringonjumala Šamašin temppelin perustuskiveen, tämä aiempi Marin kuningas kertoo sotaretkestään Välimerelle.

Muinaisista päivistä lähtien jumalan rakennettua Marin yksikään Marin kuninkaista ei ollut saavuttanut merta. – – Jahdun-Lim, Jaggid-Limin poika, mahtava kuningas, villihärkä kuninkaiden joukossa, marssi meren rannikolle vastustamattomassa voimassaan ja tarjosi mahtavalle merelle suuren kuninkuutensa uhrin,⁴ ja hänen joukkonsa peseytyivät vedellä suuren meren keskellä. – – Suuren meren rannalla olevan maan hän alisti valtaansa. Hän pakotti sen seuraamaan käskyjään (ja) kulkemaan perässään.⁵

Saavutettuaan meren Jahdun-Lim uhrasi merelle ”kuninkuutensa suuret uhrin”. Hänen sotajoukkonsa myös peseytyi meressä osana symbolista rituaalista toimitusta. Vaikka jumalallisen taistelun myyttiä ei

piirtokirjoituksessa eksplisiittisesti mainitakaan, sen taustalla lieene sama ideologia.⁶

Meren ja myrskynjumalan taistelumyytin selvästi parhaiten säilynyt versio tunnetaan nykyisen Syyrian rannikolla sijainneen muinaisen Ugaritin teksteistä. Tämä niin kutsuttu Baal-sikermä koostuu joukosta löyhästi yhteen liittyviä myyttejä, jotka kertovat eepisen runouden keinoin Vanhasta testamentista tutusta säänjumala Baalista. Eräs myyteistä kertoo Baalin taistelusta Jammua (merta) vastaan näiden kilvoittellessa jumalten kuninkaan arvonnimestä. Kertomusmuodossa esiintyvä myytti sisältää dialogia ja toimintakohtauksia, jotka huipentuvat myrskynjumalan ja ihmishahmoisen meren väliseen kamppailuun. Sen lopputulos ratkaisee, kumpi jumalista nousee jumalten neuvoston päämieheksi.

Ugaritin kaupungista löydetty Baal-sikermän tekstit on ajoitettu myöhäiselle pronssikaudelle ja ne ovat ainakin puoli vuosituhatta myöhäisempiä kuin muinaisbabylonialaisen kauden Marista löytyneet lyhyet maininnat. Kysymys siitä, milloin myytti alun perin seipitettiin, on kuitenkin yhä ratkaisematta. Siinä on selvästi käytetty hyväksi vanhempaa materiaalia joko suoraan Marista tai Alepposta, joihin Ugaritilla oli diplomaattiset suhteet pronssikaudella, tai epäsuorasti jostakin vielä tuntemattomasta lähteestä.⁷ Ugaritin kuninkaan pojan uskotaan käyneen Marissa muinaisbabylonialaisella kaudella ja vaikuttuneen kaupungin mahtavista palatseista.⁸ Ei siis ole lainkaan mahdotonta, että nämä kaksi muinaista kuningaskuntaa olisivat jakaneet käsityksen kuningasvallan symbolisesta oikeutuksesta, mihin myrskynjumalan kuninkaan puolesta suorittama voitto merestä eittämättä kuului. Ugaritilaisen myytin juuret lienevät Aleppon kaupungissa, joka oli eräs tunnetuimmista myrskynjumalan kulttikeskuksista muinaisessa Lähi-Idässä. Tämä on yllättävää, sillä Aleppo sijaitsee syvällä sisämaassa. Myytti kuitenkin saavutti suosiota juuri muinaisen Marin kuninkaiden käytössä ja myöhäisen pronssikauden Ugaritissa se oli suosionsa huipulla.⁹

Tätä muinaista amorilaista jumalallisen taistelun myyttiä käytettiin osaltaan myös babylonilaisessa Enuma Eliš -eepoksessa. Nykyisessä muodossaan Enuma Eliš ajoitetaan uusassyrialaiselle kaudelle. Sen alkuperäisestä kirjoitusajankohdasta on kes-

kusteltu pitkään: jotkut ajoittavat tarinan muinais-babylonialaiselle kaudelle eli Marin ja Hammurapin valtakuntien kukoistuskaudelle, toisten mielestä teksti puolestaan on Baal-sikermää nuorempi.¹⁰ Oli totuus ajoituksesta mikä hyvänsä, babylonilainen myytti on koostettu eri perinteistä, joista yksi on muinaislänsiseemiläinen taistelumyytti. Babylonilaisessa myytissä on myös piirteitä, joita ei amorilaisesta myytistä löydy, kuten maailman ja ihmisen luominen tai sota toisiaan seuraavien jumalten sukupolvien välillä. Tarinan keskeinen funktio on joka tapauksessa ylistää Mardukia, Babylonin kansallisjumalaa, jumalista kaikkein suurimpana. Koska meren päihittäminen oli yksi niistä uroteoista, joita kuninkaan piti suorittaa kuningasvaltansa vakiinnuttamiseksi, oli myös Mardukin myytissä voitettava Tiamat-hirviö tullakseen jumalten kuninkaaksi.¹¹ Mutta mistä johtui meren voittamisen symbolinen yhteys kuningasvaltaan?

MERI JA KUNINGASVALTA

Akkadilaisen Sargon Suuren elämästä on kirjoitettu useita varhaisia legendoja, jotka liittyvät kuninkaan mereen ja vessimassoihin. Abraham Malamatin mukaan esimerkiksi niin kutsutun Sargon-kronikan teksti esittää Välimeren pyhänä ja puhdistavana elementtinä. Sargon-kronikassa kuningas tekee sotaretken Välimerelle ja vaikuttaa siltä, että Sargon todellakin oli ensimmäinen muinaisitämainen kuningas, joka onnistui tässä teossa. Malamatin mukaan ei ole mitään syytä epäillä Sargonin sotaretken historiallisuutta, mutta tosiasiaa kaikki sotaretkestä kertova todistusaineisto ajoitetaan vuosisatoja Sargonin aikaa myöhäisemmäksi. Malamat myös esittää, että Sargon ja hänen seuraajansa olisivat hallinneet Välimeren ja Kyproksen rannikkoalueita ja jopa pitäneet yllä kauppasuhteita Kreetan saaren asukkaiden kanssa. Sotaretkensä aikana Sargon saattoi myös käydä Marin valtakuntaan kuuluneessa Tuttulissa kunnioittaakseen alueen myrskynjumala Daganian. Marin kaupungista on myös löydetty niin kutsuttuja Sargon-enteitä, Sargonin henkilöön liitettyjä ennustuksia, jotka olivat suosittuja satoja vuosia kuninkaan kuoleman jälkeen.¹²

Sargonin edeltäjä Lugal-Zagesi, joka ensimmäisenä kuninkaana yhdisti sumerilaiset kaupun-

kivaltiot yhdeksi suurvaltakunnaksi, mainitsee ”ylemmän meren” ja ”alemmän meren” ruukku-piirtokirjoituksissaan. Piirtokirjoitukset löydet-

- 2 Malamat 1998, 27, 34.
- 3 FM 7.38.1–4. Vain aiheen kannalta relevantit tekstirivit on käännetty. Hakasuluissa oleva teksti viittaa rekonstruktioon, sulkeissa oleva teksti on täydennetty ymmärrettävyyden lisäämiseksi. Koko tekstin translitteraatio, ranskankielinen käännös ja näköiseditio on teoksessa Durand 1993, 43–45. Katso myös Töyräänvuori 2016, liitteet.
- 4 Malamat 1998, 34, kääntää termin ilmaisulla ”great royal sacrifices” ja 1965, 376, ”a multitude of royal sacrifices”. Termi voi viitata asian suuruuteen tai sen moneuteen, mutta jonkinlainen mahtavuus on kuitenkin kyseessä.
- 5 E4.6.8.2.34–37, 41–51, 60–63. Dossin 1955, 1–28.
- 6 Malamat 1998, 25.
- 7 Baal-sikermän sisältämät savitaulut löydettiin vuosina 1930–1933 Ugartin niin kutsutusta Ylipapin kirjastosta, jossa luultavasti toimi myös kaupungin kirjurikoulu. Smith 1994, 1; 1997, 82. Ensimmäisenä tekstit julkaisi Virolleaud aikakauskirjoissa Syria 10 ja 12. Fyysisesti savitaulut on ajoitettu vuosien 1400–1350 eaa. väliselle ajalle, mutta tekstien sepityksen ajankohta saattaa olla varhaisempi. Smith (1997, 81) toteaa, että teksteissä on havaittavissa kerroksellisuutta, joka kertoo pidemmästä sepityshistoriasta.
- 8 Vrt. teksti A.186.
- 9 Amorilaismyytin alkuperästä mm. Durand 1993; Bordreuil & Pardee 1993; Wyatt 2002, 35; 2003, 148.
- 10 Batto 1992, 35.
- 11 Dalley 1987, 329, on kirjoituksissaan jakanut Enuma Eliš -myytin kahteen osaan: luomiskertomukseen (hän nimittää tätä osaa myytistä ”pyhäksi avioliitoksi”, *hieros gamos*) ja Chaoskampf-osaan, sillä nämä kaksi eroavat toisistaan selvästi. Myös Kramer 1943, 70ff; 1944, 114, huomauttaa, että myytissä on selvää sumerilaista aineistoa, vaikka hän kutsuikin Enuma Eliš:ä ”seemiläiseksi luomiskertomukseksi”. Hän kuitenkin pitää myytin alkuperää sumerilaisena (p. 77: ”even a surface examination of its contents clearly reveals Sumerian origins and influence”). Enuma Eliš -myytissä saattaa kuitenkin olla jopa kolme erillistä ja eri lähteistä alkunsa saanutta osaa: luomiskertomus, jumalten sukupolvien taistelu sekä Mardukin ja Tiamatin välinen taistelu, joista vain viimeinen on saanut vaikutteita amorilaisesta jumalten taistelun myytistä. Ensin mainittu on luultavasti alkuperältään sumerilainen, sillä kokonaisuuden jakaminen kahteen osaan kuuluu sumerilaisten luomiskertomusten perinteeseen. Jumalten sukupolvien taistelu puolestaan on tunnettu indo-arjalaisesta mytologiasta. Näiden eri perinteiden kutominen yhteen myyttiin auttoi vahvistamaan kuvaa Mardukista kaikkein ylimpänä jumalana ja esittämään Babylonin kaupungin maailman keskipisteenä – mihin tarkoitukseen Enuma Eliš -myytti kirjoitettiin.
- 12 Green 2003, 68; Horowitz 1998, 77.

tiin säänjumala Enlilin pyhäköstä Nippurista. On mahdollista, että Lugal-zagesi teki pienimuotoisen ryöstöretken Välimerelle tai ainakin väitti saavuttaneensa meren rannikon. Mutta vaikka Sargonin piirtokirjoitus olisikin ottanut mallia edeltäjänsä Lugal-Zagesin piirtokirjoituksista, muodostivat Sargonin valloitukset ja oma esimerkki sen esikuvan, josta myöhemmät mesopotamialaiset hallitsijat ammensivat oikeutusta vallalleen. Sargon oli esimerkillinen kuningas ja myöhemmät hallitsijat jäljittelivät tämän hahmoa kuninkuuden oikeutusta hakiessaan esittämällä piirtokirjoituksissaan Sargonin saavutuksia ominaan. Eräässä useina kopioina säilyneessä myöhemmässä legendassa Sargon myös väittää pesseensä aseensa meressä.¹³ Samassa tekstissään mainitaan, että nimenomaan myrskynjumala Enlil antoi Sargonille ylemmän ja alemman meren valtakunnakseen kuten oli antanut Lugal-Zagesillekin. Samanlaista symbolikieltä kuin tässä piirtokirjoituksessa esiintyy myös Sipparista löydetyssä auringonjumala Šamašille omistetussa kulttipsalmissa. Tämän savitaulun kääntöpuolella on teksti, jossa meri ja Eufrat-joki esiintyvät paralleelisina, mikä muistuttaa myrskynjumala Baalin voittoa Ugaritin ”ruhtinas Merestä, tuomari Joesta”. Tekstissä kerrotaan:

Auringon noususta auringon laskuun, [suuri sa[nkari]
 Etelässä ja pohjoisessa, [suuri sankari]
 Alemmalle merelle, [suuri sankari]
 Ylemmälle merelle, [suuri sankari]
 ikuisen haluppu-puun maahan, [suuri sankari]
 haluppu-puun, seetrimetsän, [suuri sankari]
 seetrimetsän Marduk,¹⁴ [suuri sankari]
 Sinä olet sankari; jos se¹⁵ on osoitettu merta kohden,
 [meri vapisee]
 Sinä olet sankari; jos se on osoitettu suota kohden, [suoi
 vaikeroi.]
 Jos se on kohdistettu Eufratiin, [Eufrat huokailee.]¹⁶

Hymnin alkuperäinen käyttöyhteys on tuntematon, mutta se selvästikin käyttää samaa sanastoa kuin monet piirtokirjoitukset. On mahdollista, että ’sargonilaiset’ kirjurit ovat lainanneet kuningasvaltaa oikeuttavaa symbolikieltä temppeililurgiasta.¹⁷ Sargonin pojanpoika Naram-Sin väitti isoisänsä tavoin

valloittaneensa maailman kaikki neljä ilmansuuntaa ylemmältä mereltä alemmalle merelle. Ja isoisänsä tavoin Naram-Sin myös pesi aseensa meressä.¹⁸ Naram-Sin oli myös mesopotamialaisista kuninkaista ensimmäinen, joka esitti itsensä jumalana. Piirtokirjoituksissa Naram-Sinin nimen yhteyteen on kirjoitettu jumalallista statusta osoittava *dingir*-merkki ja kuninkaallisessa ikonografiassa Naram-Sin myös esitetään jumalten sarvikruunu päässään. Naram-Sinin hahmossa jumalan ja kuninkaan roolit sekoituvat enemmän kuin yhdelläkään häntä edeltäneellä muinaisella kuninkaalla.¹⁹

Mooseksen syntymäkertomusta muistuttaen myös Sargonin uskottiin tulleen äitinsä hylkäämäksi jokeen. Sargonin syntymälegendassa tämän isättömän lapsen pelastaa Akki, vedennoutaja, joka kasvattaa pojan omanaan. On mahdollista, että tällä Sargon-legendalla on ollut vaikutuksensa Vanhan testamentin Mooses-kertomuksiin ja Mooseksen rooliin eräänlaisena vastakuninkaana. Mooseksen hahmolla on nimittäin useita muinaisen Lähi-idän kuninkaiden symboliseen kuvastoon kuuluvia piirteitä, vaikka ei itse olekaan kuningas. Mooseksessa kuninkaan hahmo ikään kuin käännetään ylösalaisin. Vaikka Sargoniin liitettyjen tarinoiden historiallinen tausta on epävarma, myöhempinä aikoina ne kuitenkin tunnetusti liitettiin tämän hahmoon. Sargonia pidettiin esimerkillisenä kuninkaana, josta myöhemmät kuninkaat ottivat mallia sekä kuningasvallan symbolien että kuninkuuden kertomuksellisen esittämisen osalta. Malamatin mukaan muinaisbabylonialaisen kauden kuninkaiden sotaretket olivat ”eittämättä” inspiraation lähde runoilijoille ja tarinoiden kirjoittajille. Sargonin asettaman esimerkin jatkuva suosio näkyi myös siinä, miten Sargon-legendat olivat suosittuja useita satoja vuosia kuninkaan kuoleman jälkeen. Nabonaid, uusbabylonialaisen valtakunnan viimeinen kuningas, suoritti jopa arkeologisia kaivauksia Sargonin palatseissa. Nabonaid perusti oman kuninkaallisen propagandansa suurelta osin uusassyrialaisen kuninkaiden vallan oikeuttaneelle symbolikielelle, joka puolestaan perustui suoraan Sargonin hahmoon.²⁰

Suurinta osaa Sargonista kertovista teksteistä ei voida ajoittaa Sargonin omalle elinajalle. Ne ovat paljon myöhäisempiä, monet peräisin vasta uus-

assyrialaiselta kaudelta, ja ovat usein luonteeltaan anekdoottimaisia. Sargonista kertovien tekstien kyseenalainen historiallisuus ei kuitenkaan muuta niiden valtavaa jälkivaikutusta. Amorilainen myytti myrskynjumalan ja meren välisestä taistelusta on paljon velkaa Sargonin sotaretelle Välimerelle myrskynjumala Enlilin symbolisella tuella ja amorilaisen säänjumala Daganin avustuksella. Tätä jumallisen taistelun myyttiä myöhemmät kuninkaat käyttivät kuningasvallan oikeuttajana ja se on paitsi Ugaritista tunnetun myytin taustalla, mahdollisesti myös useiden raamatullisten tekstien innoittaja.²¹

KUNINKAAT MEREN VALLOITTAJINA MESOPOTAMIALAISISSA PIIRTOKIRJOITUKSISSA

Myöhemmät mesopotamialaiset piirtokirjoitukset myrskynjumalan ja meren välisestä kamppailusta kehittyivät samanaikaisesti kuin Marista ja Ugaritista tunnettu myyttinen traditio.²² Siinä missä aihe kehittyi Syyrian ja itäisen Välimeren alueella mytologisessa muodossa ja välittyi kulttirunouden kautta, mikä johti sen irtaantumiseen yhä kauemmas konkreettisesta vallan oikeutuksesta, Assyrian ja Babylonian alueella aihe sidottiin eksplisiittisesti osaksi kuningasvallan oikeuttajana toimineita piirtokirjoituksia. Niissä meren valloittamisella on hyvinkin maallinen ja konkreettinen sävy riippumatta siitä, olivatko kuninkaat tosiasialisesti koskaan saavuttaneet Välimeren rannikoita. Esitän seuraavassa joitain esimerkkejä meren valloittamisesta mesopotamialaisissa piirtokirjoituksissa.

Uusassyrialaiset kuninkaat kirjoittivat ensimmäisellä vuosituhannella eaa. useissa piirtokirjoituksissa sotaretkistään Välimeren rannikolle. Näissä kirjoituksissa kuninkaat kertovat uhranneensa merelle tai meren rannalla, mikä eittämättä perustuu Sargonin esimerkille. Uusassyrialaisen kuninkaiden joukot myös kastoivat aseensa mereen, mikä Malamatin mukaan merkitsi symbolista puhdistautumista. Malamatin arvelee, ettei käytäntöön liittynyt sen suurempaa seremoniallista aspektia, mutta säilyneiden tekstien valossa aiheesta ei tiedetä kovinkaan paljon.²³

Meri mainitaan assyrialaisen kuninkaan Tiglatpileser I:n temppelipiirtokirjoituksessa, joka on

ajoitettu 1000-luvulle eaa. Se juhlistaa Anun ja Adadin temppelien jälleenrakennusta Assurin kaupungissa. Välimerelle sotaretken tehnyt Tiglatpileserilla oli keskeinen osa Assyrian valtaan palauttamisessa ja siten hän oli tärkeä osatekijä perinteen välittymisessä. Vaikka Sargonin henkilö on perinteen alkupiste, Tiglatpileseriä seuranneet assyrialaiset kuninkaat perustivat omat piirtokirjoituksensa ainakin osittain myös Tiglatpileserin esimerkille. Tiglatpileserin temppelipiirtokirjoituksessa käytetty kieli on samanlaista kuin vanhemmissa kuningaspiirtokirjoituksissa. Siinä mainitaan iskusanoina Libanon ja sen kuuluisat seetripuut sekä kuninkaalle maksetut

-
- 13 Esimerkiksi teksteissä RIME 2.1.1.1.50–52, RIME 2.1.1.1.56–58, RIME 2.1.1.2.59–61, RIME 2.1.1.3.44–46.
 - 14 Enbilulu-nimitystä käytetään Mardukista ja Babylonin Adadista. Kutscher 1975, 50.
 - 15 Langdon 1914, 56, 69, tulkitsee 'sen' viittaavan Enlilin ja Anun sanaan, sillä hän liittää hymnin osaksi Urin kaupungista löydettyjä kulttihymnejä, joissa viitataan samaan. Tekstityyppien välillä ei kuitenkaan välttämättä ole yhteyttä. Joka tapauksessa termi viittaa joko aseeseen tai jonkinlaiseen tuhoavaan voimaan. Myrskynjumalan aseiden merkityksestä tälle ideologialle, katso Töyräänvuori 2012.
 - 16 SBH 23, rivit 19–25 savitaulun etupuolelta ja rivi 1 kääntöpuolelta; osa on rekonstruoitu tekstistä R 4.26.4,5/SBH 47.19–22.
 - 17 Suurin osa Sargoniin liitetystä teksteistä on kirjoitettu satoja vuosia kuninkaan kuoleman jälkeen, eivätkä ne siten ole aikalaislähteitä. Myös autobiografiset eli omaelämäkerralliset Sargon-tekstit ovat usein myöhempiä kirjurikopioita.
 - 18 Esimerkiksi teksteissä RIME 2.1.4.3.29–32. Erona alaviitteessä 12 mainittuihin teksteihin Naram-Sinin piirtokirjoituksissa meri määritellään ”alemmaksi” mereksi, mikä viittanee Persianlahteen.
 - 19 Hallo 1987 on kirjoittanut ideologista muutoksista mesopotamialaisen kuningasinstituution oikeutuksessa.
 - 20 Oates 1979, 162.
 - 21 Malamatin 1965, 369–370. Hän kirjoittaa: ”It would be difficult, therefore, to assume that details of this kind are just figments of the imagination, while plagiarism is unthinkable, at least as far as our present information goes, since there is no document of the same or even similar contents that could have served as an archetype for the king’s scribes”. Tämä on mahdollista, mutta Sargonin ja Naram-Sinin sotaretkistä olisi vähintäänkin liikkunut suullista perimätietoa muinaisessa Lähi-idässä ja luultavasti kuningasinskriptioiden tekstityyppi oli tärkeässä osassa kirjurikoulutuksessa.
 - 22 Ks. tarkemmin Rollinger 2012.
 - 23 Malamatin 1998, 25.

lunnaat, joita kuningas on saanut foinikialaisten kaupunkien Bybloksen, Sidonin ja Arvadin hallitsijoilta. Piirtokirjoituksessa mainitaan myös Nahiruniminen vesipeto, jonka kuningas väittää surmanneensa merellä. Tätä vesipettoa ei mainita muissa kuningaspiirtokirjoituksissa, vaikka muuten kieli onkin niistä tuttua. Meri mainitaan piirtokirjoituksen lisäksi niin kutsutussa Tiglatpilslerin sylinterissä, jossa nimetään sekä ylempi meri että ”auringon vastaanottamisen ylempi meri”. Molemmat termit viittaavat yleensä Välimereseen, mutta sylinterissä ne merkitsevät Anatolian eli nykyisen Turkin aluetta. Meri mainitaan myös Tiglatpilslerin kalliopiirtokirjoituksessa, joka on löytynyt Tigriksen sivujoen Sebeh-Sun alkulähteeltä. Tässä piirtokirjoituksessa mainitaan Tiglatpilslerin valloittaneen Amurrun ja Nairin maan meret, joista ensimmäinen viittanee Välimereseen ja jälkimmäinen Van-järveen.²⁴

Aššurnasirpal II kertoo annaaleissaan tehneensä samanlaisen sotaretken Välimerelle kuin Sargon ja Marin kuningas Jahdun-Lim aikoinaan.²⁵ Hänen piirtokirjoituksessaan mainitaan aseiden peseminen meressä ja merelle uhraaminen. Aššurnasirpal myös kuvaa itseään sanoilla ”loistava kuningas, lammaspaimen, koko maailman suojelija, jonka sana tuhoaa vuoret ja meret”.²⁶ Myös Shalmanassar III, Aššurnasirpal II:n poika, esittää itsensä uhraamassa merelle. Shalmanassar myös pystytti meren rannalle kuvaansa kantaneen steelan. Niin kutsutussa Mustassa obeliskissa Shalmanassar kertoo marssineensa Bali-Rasin vuorelle Tyroksen kaupungin lähistölle, jonne hän pystytti kuningassteelan.²⁷ Tämän jälkeen hän ylitti tulvivin Eufraatin ja marssi meren rannalle, missä hän pesi aseensa ja uhrasi merelle. Shalmanassarin piirtokirjoituksen teksti eroaa tästä jonkin verran. Siinä hän kutsuu Välimerta Amurrun mereksi, mikä kenties viittaa alueen amorilaiseen kansanosaan. Malamat näkee sekä Shalmanassarin että Aššurnasirpalin piirtokirjoituksissa yhtenevyyksiä marilaisen Jahdun-Limin piirtokirjoitukseen ja tämän muinaisbabilonialaisella kaudella Välimerelle tekemään sotaretkeen. Shalmanassarin Nimrudin kaupungista löydettyssä niin kutsutussa Valtaistuini-piirtokirjoituksessa kerrotaan samanlaisesta tapahtumasta. Muita meren mainitsemia piirtokirjoituksia Shalmanassarilta ovat muun mu-

assa niin kutsuttu Kurkhin monoliitti ja Balawatin palatsin porttien piirtokirjoitukset.²⁸ Eräässä hänen piirtokirjoituksistaan mainitaan myös myrskynjumala Adadin kantama ruoska, jolla jumala rankaisi merta. Tässä piirtokirjoituksessa on eksplisiittinen viite amorilaiseen myyttiin.²⁹

Meren mainitsee piirtokirjoituksessa myös Sanherib, Sargon II:n poika. Assyrialainen Sargon II ei ollut sukua akkadilaiselle Sargon Suurelle, vaan käytti viimeksi mainitun nimeä ja mainetta rakentaakseen kuvaansa mahtavana kuninkaana.³⁰ Monet akkadilaiseen Sargoniin liitetystä legendoista olivat suosittuja Sargon II:n hallintokaudella. Osa niistä saatettiin jopa sepittää tämän valtakunnassa, koska kuningas ilmeisistä syistä kannusti itsensä vertaamista aikaisempaan, legendaariseen Sargoniin. Ei ole kovin yllättävää, että myös Sargon II:n poika, Sanherib, käytti akkadilaiseen Sargoniin liitettyä kieltä oman kuninkuutensa legitimoinnissa.

Assur, Valtava vuori, uskoi minulle kuninkuuden, jolla ei ole vertaista [ja] teki aseistani mahtavammaksi, kuin keneläkään, joka palatseissa asuu. Ylemmältä auringonlaskun mereltä aina alemmalle merelle, josta aurinko nousee, hän saattoi kaikki mustapäiset ihmiset³¹ polvistumaan jalkojeni juureen.³²

Sanheribin prisman terminologia poikkeaa jonkin verran standardifraasista ”ylemmältä mereltä alemmalle merelle”. Termin laajentaminen saattaa viitata siihen, että aiemmat kuninkaalliset piirtokirjoitukset olivat sen kirjureille hyvinkin tuttuja ja he tietoisesti lisäsivät niihin laajennuksia.

Assarhaddon vuorostaan kävi laajoja taisteluita Välimeren rannalla ja häneen liitetyillä piirtokirjoituksilla on luultavasti ainakin jonkinasteinen historiallinen tausta, mukaan lukien niiden mainitsemalla meren valloituksella.³³ Assarhaddon kuvaa itseään seuraavin sanoin:

(Minä olen) meren keskellä olevan Sidonin valloittaja, sen kaikkien talojen huojuttaja. Sen seinät ja asutukset minä revin alas ja heitin ne meren keskelle ja tuhosiin sen paikan. Sen kuninkaan Abdi-Milkun, joka pakeni aseitteni tieltä meren keskelle, syösin mereen. Ongin hänet ylös meren keskeltä kuin kalan ja löin hänen päänsä irti.³⁴

Vaikka piirtokirjoitus saattaa ylikorostaa ja suuren-
nella tapahtumia, kertoo se kuitenkin historiallisista
tapahtumista. Assarhaddonin piirtokirjoituksessa
palaamme ikään kuin takaisin lähtöpisteeseen:
historiallisesta tilanteesta, Sargonin sotarekistä,
alkunsa saanut mytologisen kertomuksen käyttö
kuningasvallan oikeuttajana palaa takaisin histori-
alliseen todellisuuteen. Yksi mielenkiintoisimmista
piirteistä Assarhaddonin piirtokirjoituksissa on se,
että yhden niistä on kirjoittanut hänen äitinsä, Van-
hasta testamentista tunnettuun kuningas Hiskiaan
yhdistetty Naqia. Tässä nimenomaisessa piirtokir-
joituksessa Assarhaddonin kerrotaan marssineen
ylemmältä mereltä alemmalle merelle.³⁵

Samantyyppisiä mainintoja on myös monissa
muissa piirtokirjoituksissa, joita en tässä artikkelis-
sa käsittele sen tarkemmin.³⁶ Tietyt toistuvat fraasit,
kuten ”ylemmältä mereltä alemmalle merelle” olivat
osa niin sanottua kuninkaallista standardipiirtokir-
joitusta. Ne toistuivat suunnilleen samassa muodos-
sa kuninkaalta seuraavalle. Jokaisen kuninkaan oli
vuorollaan esitettävä itsensä meren valloittajana,
olipa väitteelle historiallista pohjaa tai ei.

Perinne ei päättynyt uusassyrialaisen valtakun-
nan tuhoon. Samanlaisia fraaseja ja symbolikieltä on
löydetävissä myös myöhempien persialaisten kun-
inkaiden piirtokirjoituksista, kuten niin kutsutusta
Kyyros-sylinteristä. Perinne oli elinvoimainen vielä
akemenidajallakin. 500-luvulla eaa. elänyt persialais-
kuningas Kyyros Suuri valloitti Babylonin kaupungin
Nabonaidilta ja julisti piirtokirjoituksessaan itsensä
paitsi Sumerin ja Akkadin kuninkaaksi ja kaikkien
neljän ilmansuunnan herraksi, myös meren valloit-
tajaksi. Käyttäen samanlaista kieltä, joka oli liitetty
aiempiin mesopotamialaisiin kuninaiisiin, akkadin
kielellä kirjoitettu Kyyros-sylinteri³⁷ kertoo, miten
Kyyros hallitsi maata ylemmältä mereltä alemmalle
merelle ja kuinka kaikki kansat kantoivat hänelle lun-
naita. Daiva-piirtokirjoituksessaan Kyyroksen seu-
raaja Kserkses puolestaan ilmoittaa valloittaneensa
kansoja ”meren tällä puolen ja meren tuolla puolen”.
Myös Nabonaid, uusbabylonialaisen valtakunnan
viimeinen kuningas, kertoo Sipparin kaupungista
löytyneessä Nabonaid-sylinterissä keränneensä so-
tajoukkonsa ylemmältä ja alemmalta mereltä. Meren
valloituksesta kerrotaan myös myöhemmissä Alek-

santeri Suuren elämänkerroissa. Niiden kirjoittajat
saattoivat hyvinkin tuntea tämän mesopotamialai-
seen perinteeseen ja esittää sen avulla Aleksanerin
Babylonian laillisena kuninkaana. Aleksanerin kirju-
rit käyttivät hyväkseen Mesopotamiassa kuningasval-
lan oikeuttajana yleisesti käytettyä myyttistä ainesta.
Vanha amorilainen myytti, jossa sään jumala taistelee
ihmishahmoista merta vastaan, oli luultavasti Alek-
sanerin kirjureille kuitenkin tuntematon.³⁸ Sen sijaan
tietyissä Vanhan testamentin runollisissa teksteissä on
jäänteitä tästä perinteestä.³⁹

24 Nairin meri, jonka sijaintipaikkaa ei täysin tunneta, ja
aseiden peseminen meressä mainitaan myös seuraa-
vissa Shalmanaser III:n piirtokirjoituksissa: RIMA 3
A.O.102.1, A.O.102.2, A. 0.102.28.

25 Badali & al. 1982.

26 RIMA.0.101.30.

27 A.O.102.14 iv 26–30.

28 ”Pystytin patsaan Nairin maan suuren meren yhteyteen.
Uhrasin uhreja jumalille.”

29 Rollinger (2012, 730) nimittää tätä tekstiä muiden teks-
tien ”variantiksi” antaen olettaa, että kaikki kuninkaat
järjestään pesivät aseensa meressä osana rituaalista
toimitusta. Aseiden peseminen meressä mainitaan kui-
tenkin vain pienessä osassa mesopotamialaisia piirto-
kirjoituksia, joten ei voida olettaa, että kaikki kuninkaat
olisivat teon suorittaneet.

30 Järjestysnumero II ei viittaa akkadilaiseen Sargoniin,
vaan assyrialaiseen kuninkaaseen Sargon I:een, joka ei
ole tunnettu oikeastaan mistään muusta kuin siitä, että
oli itsekin nimetty akkadilaisen Sargonin mukaan. Nimi
Sargon tarkoittaa ”tosi kuningasta”.

31 Termillä on alun perin viitattu sumerilaisiin, mutta piir-
tokirjoituksissa sillä tarkoitetaan kansaa.

32 Teksti esiintyy niin sanotussa Taylor-prismassa (palsta 1,
rivit 10–15); Luckenbill 1926.

33 Leichty 2008.

34 Assarhaddonin sylinteri A (1.9–18).

35 Esarhaddon 2004 / RINAP 4: ”Esarhaddon, poikani,
sydämeni jälkeläinen istutettiin isänsä valtaistuimelle ja
he molemmat marssivat ylemmältä mereltä alemmalle
merelle.”

36 Ks. niistä lähemmin Töyräänvuori 2016.

37 BM 909220 rivit 28–29.

38 Rollinger 2012, 732. Hän mainitsee seuraavat tekstit:
Diodoros Siculus, Bibliotheca historica 17.95; Plutark-
hos, *De Alexandri magni fortuna aut virtute*, 62; Curtius
Rufus, *Historiae Alexandri Magni* 9, 4 & 13; Justinos,
Liber historiarum philippicarum 12.8; Plinius, *Naturalis
historia*, 6, 49 & 62; Filostratos, *Vita Apollonii Tyanen-
sis*, 2.43; Arrianos nikomedialainen, *Anabasis Alexandri*
5.29.1. Diodoroksen, Plutarkhoksen, Curtiuksen, Justini-
anoksen ja Arrianokset teokset ovat tärkeimmät muinaiset
Aleksanteri Suuren elämästä kertovat teokset.

39 Näitä tekstejä olen käsitellyt väitöskirjassani; Töyrään-
vuori 2016.

KIRJALLISTEN MAININTOJEN TAUSTALLA ON RANNIKKOALUEIDEN VALLOITUS

Akkadilaisen Sargon Suuren aikana alkunsa saanut myytti kehittyi paitsi puhtaana mytologiana amorilaisessa kulttuuripiirissä, myös kuningasvaltaa oikeuttavana retoriikkana mesopotamialaisten kuninkaiden piirtokirjoituksissa. Meren valloittamisen retoriikka koki uuden tulemisen uusassyrialaisella kaudella, alkaen Tiglatpileser I:n hallituskaudesta. Hänestä alkunsa saanut kuningasdynastia käytti akkadilaisen Sargonin hahmoa ja tämän hallintokautta oman valtansa oikeuttajana ja kuningasideologiansa perustana. Paraatiesimerkkinä Sargonin hahmon käytöstä vallan oikeuttajana on Sargon II:n hallintokausi. Akkadilaisesta Sargonista alkunsa saanut, mutta ainakin osittain reaalioliittisiin syihin perustuva perinne oli todella pitkäikäinen. Välimeren valloitus ei ollut pelkästään osoitus kuninkaiden suuruudesta, vaan rannikkoaluiden resurssit olivat myös sisämaiden valtakunnille tuikitarpeellisia. Sinänsä fraasia ”ylemmältä mereltä alemmalle merelle” olisi voitu käyttää kuningasvallan tai suurkuninkuuden idean oikeuttamiseksi ilman mytologisia konnotaatioita tai minkäänlaisia historiallisia perusteita. Kuitenkin sekä perinteen jatkuvuus että sanamuodoissa esiintyvät pienet variaatiot viittaavat siihen, että kyse on muustakin kuin pelkästä retoriikasta. Jokainen mesopotamialainen kuningas tuskin saavutti Välimerta, eivätkä kaikki kuninkaat käyttäneet fraasia omissa piirtokirjoituksissaan, joten sen käyttö saattaa viitata ainakin jonkinasteiseen poliittiseen läsnäoloon Välimeren rannikkoalueilla, ainakin hetkittäin.

Harva mesopotamialainen kuningas pystyi kuitenkaan pitämään rannikkoalueita pysyvästi hallinnassaan. On hyvinkin mahdollista, että tässä kuninkaallisissa piirtokirjoituksissa esiintyvässä, poliittista valtaa legitimoivassa symbolikielessä käytettiin hyväksi myrskynjumalan ja meren välisestä kamppailusta kertovaa myyttiä, joka tuli sekoituneeksi historiallisen kuninkaan elämänvaiheisiin jo akkadilaisen dynastian aikana. Toisaalta myös päinvastainen väite pitäne paikkaansa: myrskynjumalan ja meren välinen myytti perustuu historialliselle tositapahtumalle, Sargonin legendaariselle valloitusretkelle. Kyseessä on ikäänkuin legitimaatiokehä:

Välimeren rannikkoaluiden valloituksen tärkeys muinaisen Lähi-idän kuninkaille synnytti mytologian, jota myöhemmät kuninkaat vuorostaan käyttivät kuningasvaltansa oikeuttajana. Kuninkaiden oli vahvistettava tämä mytologisen valloittajan rooli Välimeren rannikolle suoritetuilla sotaretkillä – eli meren symbolisella valloittamisella. Mutta kumpi oli ensin: mytologisoitiinko meren valloittaminen vai oliko meren valloittamisen välttämättömyydessä syy myytin muodostumiselle?

Joanna Töyräänvuori, teol. tri
joanna.toyraanvuori@helsinki.fi

KIRJALLISUUS

Badali, Enrico. & al.

1982 *Studies on the Annals of Aššurnasirpal II. 1: Morphological Analysis*. Vicino Oriente 5. Roma: Università di Roma ”La Sapienza”.

Batto, Bernard. F.

1992 *Slaying the Dragon: Mythmaking in the Biblical Tradition*. Westminster: Westminster John Knox.

Bordreuil, Pierre & Pardee, Dennis

1993 ”Le combat de Ba’lu avec Yammu d’après les textes ougaritiques.” *MARI* 7, 63–70.

Dalley, Stephanie

1989 *Myths from Mesopotamia: Creation, the Flood, Gilgamesh, and Others*. Oxford: Oxford University Press.

Dossin, Georges

1955 ”L’inscription de foundation de Iahdun-lim, roi de Mari.” *Syria* 32, 1–28.

Durand, Jean-Marie

1993 ”Le Mythogème du combat entre le dieu de l’orage et la mer en Mésopotamie.” *MARI* 7, 41–61.

Green, Alberto R. W.

2003 *The Storm-god in the Ancient Near East*. Brown Judaic Studies 8. Winona Lake, IN: Eisenbrauns.

Hallo, William W.

1987 ”The Birth of Kings.” *Love & Death in the Ancient Near East: Essays in Honor of Marvin H. Pope*. Ed. J. H. Marks & R. M. Good. Guilford, CT: Four Quarters, 46–52.

Horowitz, Wayne

1998 *Mesopotamian Cosmic Geography*. Winona Lake, IN: Eisenbrauns.

- Kramer, Samuel N.
 1943 "The Babylonian Genesis: The Story of Creation by Alexander Heidel." *Journal of the American Oriental Society* 63:1, 69–73.
- Kutscher, Raphael
 1975 *Oh Angry Sea (a.ab.ba hu.luh.ha): The History of a Sumerian Congregational Lament*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Langdon, Stephen
 1914 *Tammuz and Ishtar: A Monograph upon Babylonian Religion and Theology*. Oxford: Clarendon Press.
- Leichty, Erle
 2008 "Esarhaddon's Eastern Campaign." *Treasures on Camels' Humps: Historical and Literary Studies from the Ancient Near East Presented to Israel Eph'āl*. Ed. M. Cogan & D. Kahn. Jerusalem: Magnes, 183–187.
- Luckenbill, Daniel D.
 1926 *Ancient Records of Assyria and Babylonia II*. Chicago: Chicago University Press.
- Malamat, Abraham
 1965 "Campaigns to the Mediterranean by Iahdunlim and Other Early Mesopotamian Rulers." *Studies in Honor of Benno Landsberger on his Seventy-fifth Birthday*. Ed. H. G. Güterbock & T. Jacobsen. Assyriological Studies 16. Chicago: Chicago University Press, 365–374.
- 1998 *Mari and the Bible*. Leiden: Brill.
- Oates, Joan
 1979 *Babylon*. London: Thames & Hudson.
- Rollinger, Robert
 2012 "From Sargon of Agade and the Assyrian Kings to Khusrau I and Beyond: On the Persistence of Ancient Near Eastern Traditions." *Leggo! Studies Presented to Frederick Mario Fales on the Occasion of His 65th Birthday*. Ed. G. B. Lanfranchi, D. M. Bonacossa, C. Pappi & S. Ponchia. Wiesbaden: Harrassowitz, 725–743.
- Smith, Mark S.
 1994 *The Ugaritic Ba'al Cycle 1: Introduction with Text, Translation and Commentary of KTU 1.1–1.2*. Vetus Testamentum Supplements 55. Leiden: Brill.
- 1997 "The Baal Cycle." *Ugaritic Narrative Poetry*. Ed. S. B. Parker. Atlanta: Society of Biblical Literature, 81–180.
- Töyräänvuori, Joanna
 2012 "Weapons of the Storm god in Ancient Near Eastern and Biblical Traditions." *Studia Orientalia* 112, 147–180.
- 2016 "I Will Set His Hand on the Sea, and His Right Hand on the River" North West Semitic Kingship and the Sea of Combat Myth: A Survey of Hebrew Poetry in Light of Ancient Near Eastern Evidence. Diss. Helsinki yliopisto.
- Wyatt, Nicolas
 2002 *Religious Texts from Ugarit*. The Biblical Seminar 53. London: Continuum.
- 2003 "'Water, Water everywhere...': Musings on the Aqueous Myths of the Near East." *De la Tablilla a la Inteligencia Artificial*. Ed. D. A. Gonzáles Blanco, J. P. Vita & J. A. Zamora. Zaragoza: Instituto de Estudios Islámicos y de Oriente Próximo, 211–257.